

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1929

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ

Όταν σε μιὰ πραγματεία επιστημονική εξετάζε-
ται για πρώτη φορά στο σύνολό του ένα ζήτημα
επιστημονικό, και μάλιστα ζήτημα επιστημονικό
πολυσύνθετο, όπως είναι η σύνταξις μιᾶς γλώσσας,
εἶναι πολύ φυσικό ἡ πραγματεία αὐτή νὰ παρου-
σιάξῃ ἑλλείψεις και σφάλματα σέ λεπτομέρειες, μέ
δοηθήποτε ἐπιμέλεια και προσοχή κι' ἂν ἔχῃ ἐργα-
σθῆ κανεῖς ἐπὶ συγγραφῆ της. Γιαυτό οὕτε θὰ μέ
ἐαφνίσῃ οὕτε θὰ μέ δυσαρεστήσῃ, ἀπεναντίας μάλι-
στα θὰ μέ εὐχαριστήσῃ πολύ, ἂν ἕνας σοβαρός ἐπι-
στήμων θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ λεπτομερῶς τὸ βιβλί-
ου «Νεοελληνική Σύνταξις», ἤτοι Συντακτικόν τῆς
Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας, δημοτικῆς και κοινῆς
καταστάσεως τῆς «Ἑστίας» I. Κολλάρου και Σας,
και μέ τῆ λεπτομερῆ του ἐξετάσῃ φανοῦν οἱ ἑλλεί-
ψεις και τὰ λεπτομερειακά σφάλματα, πού θὰ ὑ-
πάρχουν βέβαια σ' αὐτό.

Ἔως τώρα για τὸ Συντακτικὸ μου ἔλαβαν τὸ ἐν-
διαφέρον νὰ γράψουν ἀρκετοί, ἐπιστήμονες, λόγιοι
ἢ εἰδικοί κριτικοί, κρίσεις γενικῆς, και ὅλοι εὐρή-
καν ὅτι ἔπραπε νὰ τὸ ἐπαινεῖσουν περισσότερο ἴσως
ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἀξίζει. Ἔτσι μέ πολὺν ἐνθουσιασμό
πρῶτος πρῶτος, μόλις ἐβγήκε τὸ βιβλί-
ου μου, ἔ-
γραψε γιαυτό ὁ Διευθυντῆς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθή-
κης, ὁ κ. Μ. Τοιριμῶκος ἐπὶ «Νέα Ἑστία» (1 Ἰα-
νουαρίου 1929), και κατόπιν πολὺ-ἐπαινετικά ὁ κ.
Φῶτος Πολίτης ἐπὶ «Ἐλεύθερον Βῆμα» (30 Ἰα-
νουαρίου 1929), ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου
Ἀθηνῶν κ. Π. Λορεντζάτος ἐπὶ «Φοιτητικῆ Συν-
τροφία» (1 Μαρτίου 1929), ἕνας ἀγνωστος κύριος
μέ ὑπογραφή τὸ στοιχεῖο Δ ἐπὶ «Περιοδικόν τῆς
Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» (3 Φε-
βρουαρίου 1929), ὁ κ. Ἡλ. Βουτιερίδης ἐπὶ «Νέα
Ἑστία» (1 Μαΐου 1929), και ἄλλος ἀγνωστος κύ-
ριος μέ ὑπογραφή τὸ στοιχεῖο III ἐπὶ ἐφημερίδα
«Πρωτα» (2 Ἰουλίου 1929).

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὁ ἐνθουσιασμός, πού
ἐπροκάλεσε ἡ ἐμφάνισις τοῦ Συντακτικοῦ μου, προέρ-
χεται κυρίως ἀπὸ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τὸ βιβλί-
ου αὐτό συνεπλήρωσε ἕνα πολὺ αἰσθητὸ ἐπὶ τὸν κόσμον
τῶν γραμμάτων κενὸ και — τὸ σπουδαιότερο — πα-
ρουσίασε κατιτί, πού ὅλοι γενικῶς τὸ θεωροῦσαν
πολὺ δύσκολο νὰ γίνῃ τώρα, ἀφοῦ ἔλειπαν οἱ ἀ-
παιτούμενες ἐπὶ μέρος προπαρασκευαστικῆς ἐργα-
σίας και ἑλαχίστες μόνο, μετρούμενες ἐπὶ δάχτυ-
λα, διατριβῆς ὑπῆρχαν για ζήτήματα συντακτικὰ
τῆς νέας μας γλώσσας, ἐντελῶς λεπτομερειακά.
«Δὲν τολμούσαμε — ἔγραψε ὁ κ. Μ. Τοιριμῶκος —
νὰ ξεστομίσουμε τὴν κρυφὴ εὐχὴ ν' ἀποχτήσουμε
Συντακτικὸ τῆς γλώσσας μας, γιατί φανταζόμεστε
τὴ συγγραφῆ του, ὅπως κι ἦταν, πολὺ πιὸ δύ-
σκολη ἀπὸ τὴ συγγραφῆ τῆς Γραμματικῆς της,
ἀφοῦ καμιά προηγούμενη ἐργασία δὲν εἶχε γίνει».
Και ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς τῆς γλωσσολογίας κ.
Γ. Κατσίδakis, ὁ ἀρμοδιώτερος ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ
ἐκτιμῆσῃ τὴν ἀξία ἑνὸς τέτοιου ἔργου και νὰ δεῖξῃ

πόσο δύσκολη ἦτον ἡ συγγραφῆ του, εἶπε τὰ ἐξῆς
ἐπὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν συνεδρία
τῆς τῆς 10ης Ἰανουαρίου 1929 : «Ἐπὶ τὸ βιβλίον
τοῦ κ. Τζαρτζάνου «Νεοελληνική Σύνταξις», τὸ ὁ-
ποῖον κατατέθη ὑπὸ τοῦ γενικοῦ γραμματέως, ἐπι-
θυμῶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῆς Ἀκαδημίας.
Διότι πρῶτον μὲν εἶναι τὸ πρῶτον εἰς τὸ εἶδος του.
Ἦξεύρετε ὅτι γραμματικῆς μὲν τῆς νέας ἡμῶν γλώσ-
σης ἀπεπειράθησαν νὰ συντάξουν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἀι-
δίου Κοραῆ και ἐξῆς πολλοί, ἡμεδαποὶ τε και
ἀλλοδαποί, ὁμοίως δὲ και λεξιλόγια συντακτικῶν
ὁμοσ πληρῶς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς οὐδὲ εἰς πρό-
τὸν κ. Τζαρτζάνου ἐπεχείρησε. Δὲν δύναται ἄρα περὶ
αὐτοῦ νὰ λεχθῆ τὸ παλαιὸν λόγιον ἕτερος ἐξ ἑτέρου
σοφός . . . Διὰ πάντα ταῦτα κρίνω ὅτι ἐν τοῖς βι-
βλίοις, ὅσα εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἀναφερόμενα
ἐγράφησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, οὐχὶ τὴν μι-
κροτέραν θέσιν θὰ καταλάβῃ τὸ παρὸν βιβλίον τοῦ
κ. Τζαρτζάνου». (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθη-
νῶν—Ἰανουαρίου 1929).

Ἀλλὰ για τὸ Συντακτικὸ μου ἐγράφη και μιὰ
κριτικὴ ἐπὶ «Δελτίον Ἀκαδημαϊκοῦ Ὁμίλου Φιλο-
σοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου» (Ἀθηνῶν), τοῦ
Ἀπριλίου 1929, ἀπὸ κάποιον ἀγνωστὸν μου κ. Εὐθ.
Κουρούκλην, τελειόφοιτο τῆς φιλολογίας, καθὼς μέ
πληροφόρουνα.

Μιὰ κριτικὴ σὰν αὐτὴ τοῦ κ. Κουρούκλη θὰ μοῦ
ἦτον ἡ πιὸ εὐπρόσδεκτη και ἡ πιὸ εὐχάριστη, γιατί
σ' αὐτὴν δὲν περιέχονται γενικῆς μόνον κρίσεις για
τὴν ἀξία ἢ ἀπαξία τοῦ βιβλίου μου, ἀλλὰ ἐξετά-
ζονται και ζητήματα λεπτομερειακά, και ἐπιχειρεῖ-
ται νὰ δεῖχτοῦν ἑλλείψεις και σφάλματα ἐπὶ καθέ-
καστα, πρᾶγμα πού πολὺ μέ ἀνδιαφέρει, για νὰ φω-
τισθῆ κι' ἐγὼ, ὅπου τυχὸν σφάλλομαι, και νὰ συμ-
πληρώσω και διορθώσω τὸ Συντακτικὸ μου, ὅταν
οὖν θεῶ ἔρθῃ καιρὸς νὰ γίνῃ ἄλλη ἐκδοσίς του.
Δυστυχῶς ὁμοίως ἡ κριτικὴ αὐτὴ τοῦ κ. Κ., για τὴν
ὁποία εὐρίσκομαι ἐπὶ τὴν ἀνάγκη νὰ γράψω, για νὰ
δειχτῆ ἡ πραγματικὴ τῆς ἀξίας — κριτικὴ κάπως
παράδοξη, γιατί ἀρχίζει μέ ἐπαίνους και τελειώνει
μέ ἕνα «Εὐγε του», ἐνῶ στὰ μεταξὺ σχεδὸν παν-
τοῦ καταβάλλεται μιὰ προσπάθεια νὰ φανῆ πὼς σέ
ὅλα τὸ Συντακτικὸ μου πέφτει ἔξω και, τὸ σπου-
δαιότερο, πὼς κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ Συντακτικὸ
τῆς νέας Ἑλληνικῆς δημοτικῆς και κοινῆς ὁμιλου-
μένης — ἡ κριτικὴ αὐτὴ, λέγω, καθὼς θὰ ἀποδει-
χτῆ παρακάτω, εἶναι γραμμὴν μέ πολλὴ προχειρό-
τητα και ἐπιπολαιότητα και ἀγνοία στοιχειωδῶν
φαινομένων τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως, και καθὼς
φαίνεται, μόνος σκοπὸς τοῦ συντάκτου τῆς ἦτον ἡ
ἐπίδειξις πνεύματος, γιατί ἄλλῶς δὲν μπορεῖ νὰ
ἐξηγηθῆ για ποιὸν λόγον, κοντὰ ἐπὶ ἄλλα, γίνονται
καὶ διατροπῆ μαρικῶν ἀπὸ κείνα, πού εἶναι γραμ-
μένα ἐπὶ βιβλί-
ου μου.

Ἡ ἀνακοινὴ ὅλων τῶν ἐσφαλμένων παρατηρή-
σεων τοῦ κ. κριτοῦ για ἑλλείψεις και σφάλματα,
τὰ ὁποία αὐτὸς βρῖσκει ἐπὶ Συντακτικὸ μου, θὰ ἡ-

τον μιὰ ἐργασία πολὺ ἀνιερῆ καὶ πολὺ ἀγδικητικῆ. Κι' ἂν ἐνόμισα ἀναγκαῖο νὰ γράψω, ὅσα γράφω παρρηκῶς σχετικῶς μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ κ. Κ., αὐτὸ τὸ πράττω ὄχι γιανὰ ὑποστηρίξω τὸ βιβλίο μου, ποὺ τόσο σοβαροὶ ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι τὸ ἐκρίναν ἀξιο ἐπαινέων, ὅσο γιανὰ προσφύξω ἀπὸ ἐσφαλμένα διδύγματα, σὺν αὐτὰ τοῦ κριτοῦ τοῦ Συντακτικοῦ μου, ἄλλους νεαροὺς ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι ἔτυχε νὰ διαβάσουν τὴν κριτικὴ τοῦ κ. Κ., ἀφοῦ αὐτὴ ἐκρίθηκε ἀξία νὰ δημοσιευτῆ σ' ἓνα περιοδικό μὲ τόσο μεγάλο καὶ τόσο σοβαρὸ τίτλο (!).

Ἄς ἴδωμε τὴν τὴν κρίσεις τοῦ κ. Κ. γιὰ τὸ Συντακτικό μου.

α') Ὅπως τὸ ἔχει δηλώσει καὶ ἐστὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου, γιὰ τὴν ἐξέτασι καὶ τὴν εὗρησι τῶν συντακτικῶν φαινομένων τῆς νέας μας γλώσσας ἐβασίσθηκα κατὰ πρῶτον καὶ κυρίως ἐπὶ δημοτικὰ τραγούδια, γιὰτι χωρὶς ἀμφισβήτησι σ' αὐτὰ ἡ σύνταξι εἶναι ἐν γένει γνήσια νεοελληνικὴ, ἀνεπηρέαστη εἴτε ἀπὸ τῆ γλώσσα τῶν λογίων εἴτε ἀπὸ τῆ σύνταξι ξένων γλωσσῶν. Ὁ κ. Κ. κατακρίνει αὐτὴ τῆ βᾶσι, ποὺ ἔθεσα ἐγὼ ἐστὴν ἐξέτασι τῶν συντακτικῶν φαινομένων τῆς γλώσσας μας, γιὰτι κατὰ τὴ γνώμη τοῦ «ἡ γλώσσα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν πολὺ λίγο μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἐστὸν καταρτισμὸ τοῦ συντακτικοῦ τῆς νεοελληνικῆς κοινῆς. Εἶναι γλώσσα περασμένου καιροῦ . . . καὶ ἐξ' ἀπ' αὐτὸ εἶναι γλώσσα γραμμικὴ, καὶ μάλιστα σὲ στίχους. Στὴ γλώσσα, ποὺ μιλιέται ἔχουμε ἐλεύθερη τὴν πλοκὴ τῶν λέξεων, τὴ σύνταξι. . .» Καὶ γιανὰ δείξῃ ὁ κ. Κ. τὴν ἀλήθεια τῶν ἰσχυρισμῶν του αὐτῶν καὶ πῶς «ἄλλη εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ τραγουδιοῦ καὶ ἄλλη ἡ γλώσσα ποὺ μιλιέται», παίρνει ἀπὸ τὸ Συντακτικό μου τὰ ἐξῆς σπουδαῖα παραδείγματα. Πρῶτα ἀπὸ τῆ σελ. 66 «Ὡς τρέμει τὸ καρσόφυλλο, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι. Ὡς ἔτρωγα κι' ὡς ἔπινα σὲ μαρμαρένια τάβλα. Ὡς τὸ εἶδε ἡ κόρη, ἐσθίσητῃς». Καὶ προσθέτει ὁ κ. Κ. «Τέτοια χρῆσι τοῦ ὡς νομιζῶ, πῶς δὲν ὑπάρχει ἐστὴν κοινῆ δημοτικῆ». Ἄλλ' ἂν ὁ κ. Κ. ἐδιάβαζε μὲ κάποια στοιχειώδη προσοχὴ τὸ βιβλίο, ποὺ θέλησε νὰ κρίνῃ, θὰ ἔβλεπε πῶς ἦτον ἐντελὸς περὶ τὸ νὰ «νομιζῆ» αὐτὰ ποὺ νομίζω, καὶ πῶς μετὰ τὰ παραδείγματα αὐτὰ ὑπάρχουν σημαῖσεις, καὶ ἡ μία ἀπ' αὐτὰς λέγει (§ 57, κδ', 1) «Ἡ μετὰ ῥήματος σύνταξι τοῦ ὡς ἐπὶ τῆς ἀνωτέρου σημασίας εἶναι μόνον ποιητικῆ», καὶ ἡ ἄλλη λέγει (κδ', 2) «Καὶ ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ὡς εἰς τὴν κοινὴν δημοτικῆν δὲν εἶναι εὐχρηστος». Ὅμοίως ἀπὸ τῆ σελ. 112 τοῦ Συντακτικοῦ μου ἀντιγράφει ὁ κ. Κ. τὰ παραδείγματα «Σὴκω ἀπάνου, ἀφέντη μπέη, τί σκουριάσαν τάρματά σου — θαρρῶ τί ἔρχεται ὁ Κώστας μου», καὶ ἐρωτᾷ κατόπιν «Ἡ σύνταξι αὐτῆ τοῦ τί;», ἡμπορεῖ δηλ. νὰ πῆ κανεὶς πῶς εἶναι τῆς κοινῆς δημοτικῆς; Ἄλλ' ἂν ὁ κ. Κ. δὲν ἐδιάβαζε μόνον παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς σχετικὸς κανόνες, θὰ ἔβλεπε πῶς ἐστὶ σχετικὴ παράγραφος 107 γράφονται τὰ ἐξῆς σαφῆ καὶ καθαρὰ. «Ἡ ἐρωτηματικὴ ἀνωνομία τί λαμβάνεται προσέτι. . . β') ὡς σύνδεσμος αἰτιολογικὸς ἰσο-

δύναμος πρὸς τὸ διότι, γιὰτι, ἡ εἰδικὸς ἰσοδύναμος πρὸς τὸ ὅτι, πῶς, ἀπανίως εἰς παλαιότερα δημοτικὰ τραγούδια καὶ εἰς διαλέκτους». Γιανὰ ἀποδείξῃ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, παραθέτει ὁ κ. Κ. καὶ τὰ ἐξῆς παραδείγματα τοῦ Συντακτικοῦ μου «τὰ δύο βουνά μαλωνουν, τὸ ποῖο νὰ ρίξῃ τὴ βροχὴ, τὸ ποῖο νὰ ρίξῃ χιόνι—τὴ νύφη τοῦ ἐφώναξε, τὴ νύφη τοῦ φωνάζει—κι' αὐτοῦ ἐπὶ ἑπισημάτα τὸ μαῦρο του σελῶναι—οἱ κλέφτες κοιμοῦνται σὲ δασιά κλαριά». Γιὰ τὰ πρῶτα, ἐστὶ σχετικὴ παράγραφος δηλώνει τί εἶναι τὸ ποιητικὸ ἢ ἰδιωματικὸ καὶ τί τὸ εὐχρηστο ἐστὶν κοινὴ δημοτικῆ. (Ἰδὲ § 57, β'. § 124. § 157).

Ὅσο γιὰ τὸ τελευταῖο (κοιμοῦνται ἐπὶ δασιά κλαριά—ἀποκάτω ἀπὸ τὰ . . .) φαίνεται πῶς κατὰ τὴ γνώμη τοῦ κ. Κριτοῦ δὲν ἡμποροῦμε νὰ ποῦμε π. χ. «κοιμάται ἐκεῖ ἐπὶ πεδνῶ» καὶ νὰ ἐννοοῦμε «ἀποκάτω ἀπὸ τὸ πεδνῶ». Τελευταῖο παράδειγμα ποὺ παίρνει ἀπ' τὸ βιβλίο μου ὁ κ. Κ., γιανὰ δείξῃ τὴ μεγάλη διαφορὰ ἐστὶ σύνταξι τῆς γλώσσας τῶν τραγουδιῶν ἀπὸ τῆ γλώσσα τῆν δημοτικῆν, εἶναι τοῦτο: «Ὡς ἦθελας, μαννοβλα μου, νάχῃς ὕγι καὶ νόφη, ὅταν σοῦ γύρεψε νερό, νάφερῃς ἀπ' τὴ βρύση». Καὶ μὲ κάποιο σκεπτικὸ παρατηρεῖ ὁ κ. Κ. «Προσοχὴ ἐπὶ παραθεθέν. Τὸ νάφερῃς ἐδῶ ἀντὶ ἂς ἔφερῃς' μὰ ἂν ἔβαζε ὡς ἔφερῃς, ἀπλοῦστα: α θὰ χαλοῦσε τὴ ῥίμα τοῦ στίχου' κι' ἔτσι παρουσιάζεται τὸ συντακτικὸ αὐτὸ φαινόμενο, ποὺ δὲν τὸ ξέρομε ἐστὶν κοινὴ δημοτικῆ». Περὶ αὐτοῦ πρᾶγμα! Καὶ ὅμως ἐγὼ πολλὰς φορὰς τὴν ἀκουσα αὐτὴ τῆ χρῆσι τῆς ὀριστικῆς τοῦ παρατατικοῦ μὲ τὸ νά, καὶ πρὸ ἡμερῶν ἐπὶ δρόμο ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου ἀκουσα ἓνα παιδάκι νὰ λέγῃ ἐπὶ τὴ μητέρα του «περμμένα τόσην ὥρα' τί νάκανα;» καὶ ἡ μητέρα ἀπάντησε ἐπὶ τὸ παιδί «τί νάκανας; νὰ καθόσουν ἐκεῖ, ὡς ποὺ νάρθῃ». Ἀντὶ λοιπὸν νὰ καταδικάζῃ κανεὶς συντακτικὰς χρῆσεις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ νὰ λέγῃ πῶς δὲν ὑπάρχουν ἐστὶν κοινῆ δημοτικῆν, καλύτερο θὰ εἶναι νὰ προσέχῃ γύρω του, πῶς δημοτικῶν φυσικὰ καὶ ἀδίαστα οἱ ἄλλοι.

Αὐτὰ εἶναι τὰ σπουδαῖα ἐπισημασμένα, μὲ τὰ ὅποια ὁ κ. Κ. ἀποδείχνει πῶς ἡ σύνταξις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δὲν εἶναι καὶ σύνταξις τῆς κοινῆς δημοτικῆς, καὶ ἐπομένως εἶναι ἐσφαλμένη ἡ βᾶσις, ποὺ ἔθεσα ἐγὼ γιὰ τὴ συγγραφή τοῦ Συντακτικοῦ μου. Τὰ λίγα παραδείγματα, σὺν τὰ παραπάνω, ποὺ ἄλλως τε ρητῶς λέγεται πῶς ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις καὶ πῶς εἶναι ποιητικὰ ἢ ἰδιωματικά, αὐτὰ τὰ ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τοῦ κ. Κ.: τὰ ἄλλα, τὰ πολλὰ, τοὺς χιλιάδες παραδείγματων, ποὺ παρουσιάζουν συντάξεις κοινῆς τῆς γλώσσας τῶν τραγουδιῶν καὶ τῆς κοινῆς δημοτικῆς, αὐτὰ τὰ ἀγνόησε ὁλότιστα. Καὶ αὐτὸ λέγεται ἐπιστημονικὴ κριτικὴ!

β') Δεύτερος ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Κ. εἶναι, πῶς ἔστω καὶ μὲ τὴ βᾶσι, ποὺ ἔθεσα ἐγὼ, πάλι ἡ ἐργασία μου δὲν εἶναι σωστὴ καὶ ἀρτία. «Κι' ἔπειτα δὲν ἐπῆρε δημοτικὰ τραγούδια ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, παρὰ μᾶς ἔφερε παραδείγματα ἀπὸ λίγα τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας μόνον ἀπὸ τὰλλα μέρη, Κύπρο, Κρήτη, Πόντος, Ἐφθάνηρα κλπ. δὲν ἔχει κανένα ὑπ' ὄψιν του (ὁ Τζάρτζανος)» λέει ὁ κ. Κ. Ἄς ἴδωμε πῶς ἀλήθεια ὑπάρχει καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ κ. Κριτοῦ τοῦ Συντακτικοῦ μου.

Ἄν προσέξῃ κανεὶς ἐπὶ τὴ σελίδα 16 τοῦ βιβλίου μου («Ἐξήγησις συντομογραφικῶν») καὶ ἔπειτα στοὺς

(1) Μὲ τὸν φίλο Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γ. Ἀναγνωστόπουλο ἐξήγησα πρὸ μηνῶν ἀπὸ τῆ Διεύθυνσι τοῦ «Δελτίου Ἀκαδημαϊκοῦ ὁμίλου κλπ.» νὰ δεχθῆ νὰ δημοσιευθῇ ἐπὶ Δελτίου αὐτοῦ ἄνασκειν μου τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Κ., ἀλλὰ μᾶς ἐδόθηκε ἀπάντησις ὅτι τὸ Δελτίο δὲν θὰ ἐκδοθῆ πιά . . .

πρακτομπε, πού υπάρχουν σέ κάθε παράγραφο, θά ἴσῃ πῶς ἔλαβα ὑπ' ὄψι μου πρῶτα ὅλα τὰ τραγοῦδια τοῦ λαοῦ, πού περιέχονται ἐντὸ βιβλίου «Ἐκλογαί» τοῦ ἀειδήμου Ν. Πολίτου, 338 τῶν ἀριθμῶν, ἂν καί πολλά ἀπ' αὐτὰ εἶναι διπλά καί τριπλά, διακρινόμενα μὲ τὸ Α, Β, Γ ἢ α, β, γ κλπ. Δεύτερο ἔλαβα ὑπ' ὄψι μου τὰ τραγοῦδια τὰ δημοσιευμένα ἐντὸν Α' τόμο τοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, 87 τῶν ἀριθμῶν, ἐντὸν Δ' τόμο, 273 τῶν ἀριθμῶν, ἐντὸν Β' τόμο, 151 τῶν ἀριθμῶν, καί τὰ 61 «Θιακὰ μοιρολόγια», τὰ δημοσιευμένα ἐντὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» τοῦ κ. Γ. Δροσίνη, 1926. Ἄν προστεθοῦν αὐτά, γίνονται περισσότερα ἀπὸ ὀχτακῶσια, κ' ἂν προστεθοῦν καί ἄλλα πολλά, πού ἐντὸ Συντακτικὸ μου σημειώνονται μὲ τὴ συντομογραφία λ. τ. (=λαϊκὸ τραγοῦδι), καί εἶναι τραγοῦδια, πού ἐγὼ τὰμαθα ἀπὸ παιδί ἐντὴν ἰδιαίτερῃ πατρὶδα μου ἐκεῖ κοντὰ ἐντὸν Ὀλύμπου, τότε τὰ λαϊκὰ τραγοῦδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπήρα τὰ παραδείγματα τοῦ Συντακτικοῦ μου εἶναι περίπου χίλια. Ἥιστοῦ τὰ χίλια δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν λίγα. Ἄν καί τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει μεγάλη σημασία, γιὰτὶ ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ἐξετασθῆ, εἶναι ὄχι ἂν εἶναι λίγα ἢ πολλά τὰ κείμενα, πού ἔλαβα ὑπ' ὄψι μου, γιὰνὰ ἀντλήσω ἀπ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα τοῦ Συντακτικοῦ μου, ἀλλὰ ἂν ἀπ' αὐτὸ λείπη κανένα κεφάλαιο τῆς συντάξεως ἢ ἡ ἐξέτασις κανενὸς συντακτικοῦ φαινομένου. Αὐτὸ μόνον εἶναι πού ἔχει σπουδαία σημασία⁽¹⁾.

Ἐξ ἴσου ἐσφαλμένος εἶναι καί ὁ ἄλλος ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Κ. πῶς δηλαδὴ «μόνο λίγα τραγοῦδια τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος εἶχα ὑπ' ὄψι μου καί πῶς δὲν εἶχα ὑπ' ὄψι μου κανένα δημοτικὸ τραγοῦδι ἀπὸ τὴν Κύπρο, Κρήτη Πόντο, Ἐπτανῆσα, κλπ.». Πρῶτα πρῶτα τὰ 61 θιακὰ μοιρολόγια, ἀφοῦ εἶναι ἀπὸ τὸ θιακί (τὴν Ἰθάκη δηλαδὴ), εἶναι βεβαίως κ' ἀπὸ τὴν Ἐπτανῆσο. Ἐπειτα, ἂν ὁ κ. κριτὴς δὲν ἐδιδάχθη νὰ γράψῃ τὴν κριτικὴν του, ἀλλὰ ἐλάβαινα τὸν κόπο νὰ παρατηρήσῃ ἐντὸ τέλος τῶν «Ἐκλογῶν» τοῦ ἀειδήμου Ν. Πολίτου, ἐντὸ σελίδα 273 κ. ε. («Πηγαί, ὁπόθεν παραλήφθησαν τὰ τραγοῦδια τῶν «Ἐκλογῶν» αὐτῶν δὲν εἶναι μόνον ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ Παναλλοῦρου, ἀπὸ τὴν Αἴγινα (ἀριθ. 86 Α, 160), ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος (ἀριθ. 123), ἀπὸ τὴν Εὐβοία (ἀριθ. 130), ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο (ἀριθ. 175), ἀπὸ τὴν Κάρπαθο (ἀριθ. 69), ἀπὸ τὸ Καστελλόριζο (ἀριθ. 202, 333 δ'), ἀπὸ τὴν Κέρκυρα (ἀριθ. 74, 164), ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία (ἀριθ. 128), ἀπὸ τὴν Κρήτη (ἀριθ. 1, 3, 18, 61, 78, 105, 110, 120, 125 κλπ.), ἀπὸ τὴν Κύπρο (ἀριθ. 75), ἀπὸ τὴν Λευκάδα (ἀριθ.

72, 173, 183, 189 κλπ.), ἀπὸ τὴν Μήλο (ἀριθ. 127), ἀπὸ τὴν Πάτμο (ἀριθ. 231), ἀπὸ τὴν Σάμο (ἀριθ. 152, 179, 194, 198), ἀπὸ τὴν Σωζόπολι (ἀριθ. 86 Β), ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα (ἀριθ. 98), ἀπὸ τὴν Χίο (ἀριθ. 149, 206), κλπ. Καί τὰ ἄλλα τραγοῦδια, πού περιέχονται σὲ τόμους τοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, καί πού τὰ ἐλάβα καί αὐτὰ ὑπ' ὄψι μου, εἶναι ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ κ' ἀπὸ ἄλλα διάφορα μέρη τοῦ Παναλλοῦρου (Αἴγινα, Ἄργος, Ἀρκαδία, Κυνοῦριχ, Λακαδαίμων, Λιγουριό, Σκιλλοῦς, Σωζόπολις, Τσουμέρα, κλπ. Ἰδὲ τόμους Α, Δ, Ε κλπ.).

γ') Ἐπειδὴ, καθὼς φαίνεται, ὁ κ. Κ. κατέχεται ἀπὸ μεγάλο φανατισμὸ ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ὅπως πάλι αὐτὸς τὴν ἔχει καί ὅπως αὐτὸς τὴ φαντάζεται, μὲ κατακρίνει ὄχι μόνον, καθὼς εἶδαμε παραπάνω, γιὰτὶ ἐντὸν συγγραφῆ τοῦ Συντακτικοῦ μου ἔλαβα ὑπ' ὄψι μου τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια, ἀλλὰ καί γιὰτὶ ἔλαβα ὑπ' ὄψι μου διηγήματα γραμμένα σὲ ἀπλὴ καθαρεύουσα, σὺν τὴν «Ἀμαρυλλίδα» τοῦ κ. Γ. Δροσίνη, κλπ. Καί βεβαίως μὲ ὅλο του τὸ κύρος ὁ κ. Κ. «Γὰ παραδείγματα, πού μᾶς φέρνει (ὁ Τζάρτζανος) ἀπὸ τὴν «Ἀμαρυλλίδα» καί οἱ περιπτώσεις, πού ἐξετάζει, εἶναι συνταχτικὰ φαινόμενα ἀνύπαρχτα ἐντὸν Κοινῇ ὁμιλουμένῃ, ἐντὸ δημοτικῇ.» Περὶ τοῦ πράγματος! Σαφελῶς τὰ Συντακτικὸ μου καί ἀντιγράφω ὅσα παραδείγματα εἶσι βλεπόμενα σ' αὐτὸ, παρμένα ἀπὸ τὴν «Ἀμαρυλλίδα» σελ. 41 «ὁ προσυχώτερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου» σελ. 46 «αὐτὸ δὲν εἶναι ποτὴρὶ τοῦ νεροῦ, εἶναι τοῦ ρακιοῦ» σελ. 50 «τὸ νερὸ αὐτὸ μὲ ἀρθεῖς περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ νερά τοῦ χωριοῦ» σελ. 51 «ποτὶ δὲν εἶχα πια γάλα ἰσχυρότερον» — «ἐλάτε κοντότερα», κλπ. αὐτὰ εἶναι ἀνύπαρχτα ἐντὸν Κοινῇ ὁμιλουμένῃ; ἴσως! Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν «Ἀμαρυλλίδα» τοῦ κ. Δροσίνη ἔχω παραδείγματα καί σὺν ἐκεῖνο, πού ἐπίσης κατακρίνει ὁ κ. Κ. «Ὅσον εἶ ἀσφάλειαν, ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ γυρίῃ ἀσπλος ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὰ δάση ὥστε μὴν ἔχετε καμὴν ἀνησυχίαν». Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα αὐτὸ, μολονότι τυπικῶς καί φθογγικῶς φαίνεται πῶς ἀνήκει ἐντὸν καθαρεύουσας, σύνταξι δὲ μὲν ἔχει γνησιωτάτη δημοτικὴ (= Ὅσο γιὰ ἀσφάλεια, ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ γυρίῃ ἀσπλος ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὰ δάση ὥστε μὴν ἔχετε καμὴν ἀνησυχίαν). Ὁ κ. κριτὴς δὲν ἐπρόσβλεψε, φαίνεται, σ' ἐκεῖνα πού λέγει ἐντὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου, πῶς δηλ. «ἡ σύνταξις τῆς δημοτικῆς γλώσσας ὑπόκειται ὡς βέβαιον καί τῆς συντάξεως τῆς λεγομένης καθαρευούσης». Καί τυφλωμένος ἀπὸ τὸν φανατισμὸν του αὐτὸν ὁ κ. Κ., ἂν ὑπάρχει καί κανένα παράδειγμα μὲ χροιά συντάξεως τῆς καθαρευούσης, ἔστω καί ἂν αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ διήγημα γραμμένον ἐντὸν δημοτικῇ ἀπὸ ἀνεγνωρισμένο δημοτικιστὴ συγγραφέα, τὸ φορτῶναι ἐντὸν «Ἀμαρυλλίδα» τοῦ κ. Δροσίνη, ἀδιάφορον ἂν ἢ παραπομπὴ τοῦ Συντακτικοῦ μου λέγει ἄλλα. Ἔτσι ὁ Ἄνδρέας Καρκαβίτσας, σύμφωνα μὲ τοῖς γνήσιος λαϊκῆς συντάξεως «κατὰ τὰ μεσάνυχτα — κατὰ τὸ μεσημέρι» κλπ., ἔγραψε «ὅσα ἀτυχήματα ὑπόφεραν κατὰ τὸν μικρὸν ἀγῶνα, ἐκείνος τὰ εἶχε φέρει ὅλα» («Παλιὲς ἀγάπες», σελ. 136), καί τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἐθεώρησα ἐγὼ καλὸ νὰ τὸ παραλάβω ἐντὸ Συντακτικὸ μου (σελ. 85). Ἐνῶ ὁμοίως ἐκεῖ καθαρὰ σημειώνεται ἡ παραπομπὴ «Πα 136» (= «Παλιὲς ἀγάπες», σελ. 136), ὁ κ. κριτὴς ἐντὸν κρι-

(1) Ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα μὲ ὅλο τὸ δίκαιον ὁ κ. Κ. παρατηρεῖ ἐντὸ σελίδα 28 τῆς κριτικῆς του ὅτι ἐντὸ Συντακτικὸν μου παραλείπεται ἡ συντακτικὴ χρῆσις α' τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτος ἐντὸ ἐγγενεῆς προστακτικῆς, ὅπως π. χ. ἐντὸ φράσι «ἄμα λάβετε τὸ γράμμα, μᾶς ἀπαντήστε, πατακαλούμε». β' τῆς δηλωτικῆς τῆς ἐννοίας τοῦ ὑπερθετικοῦ μὲ τὸ θετικὸ τοῦ ἐπιθέτου σύνθετον μὲ τὴν πρόθεσιν κατὰ π. χ. κατὰχλωμος, καί ὅτι ὑπάρχουν καί ἄλλα μερικὰ μέσα διαμεσοκρήματα ἐκτὸς ἀπὸ καίνα, πού ἐγὼ μνημονεύω ἐντὸ Συντακτικὸν μου. ἴσως σ' αὐτὰ μόνον ἐξαρτῶνται ὅλη ἡ ἕξις τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Κ. Τὸ ἄλλο πού λέγει, πῶς ὑπάρχει περιπτώσις χρήσεως τοῦ παρατακτικοῦ ἐντὸν ἀριστοῦ, εἶναι ἐσφαλμένο, ὅπως θά ἴδοῦμε παραπάνω.

τική του λέει, πώς το παράδειγμα αυτό το έχω παρμένο από την «Αμαρυνλίδα», για να υποστηρίξω έτσι ο ισχυρισμός του, πώς αυτή ή χρήση της πρόθεσης κατά κάθε άλλο είναι παρά της κοινής δηλούμενης.

Όμοιος διαστρέφοντας τα πράγματα παρουσιάζει ο κ. Κ. στην κριτική του (σελ. 28) ως πλασμένο από μένα το παράδειγμα «δὲν ἤμποροὺν πλέον νὰ κρατήσουν», πού ἐγώ δὲν το ἐπλασα, ἀλλὰ τό παρέλαβα ἀπό τόν «Μικρομπαζήμι» τοῦ κ. Δροσίνη (σελ. 97), γιατί εἶναι χαρακτηριστικό τῆς ἐξελίξεως τῶν σημασιῶν καί τῆς συντακτικῆς χρήσεως τοῦ μορίου (πλά) πιά, καί καθαρά σημειώνεται ἐτό Συντακτικό μου (σελ. 64) ἡ σχετικὴ πρᾶξομυ. Ἀλλὰ ὁ κ. Κ. ἐτό ἴδιο μέρος τῆς κριτικῆς τοῦ καί ἄλλα πλαστά παραδείγματα μου ἀποδίδει, για νὰ στηρίξῃ τόν ισχυρισμό του, πώς ἐγώ ἐγραφα κυρίως Συντακτικό τῆς καθαρεύουσας καί ὄχι τῆς δημοτικῆς καί τῆς κοινῆς δηλούμενης. Παρακαλῶ τόν κ. κριτὴ νὰ δείξῃ, σὲ ποιὰ σελίδα τοῦ βιβλίου μου εὐρίσκειται ἐκαίνο τὸ ἄλλως ἀκατανόητο «ὁ Γεώργιος, ὁ Σπυρίδων, ὁ Γιάννης». Μὲ μεγάλη τὴν λύπη βλέπει βέβαια κανεὶς, πώς νεαροὶ ἐπιστήμονες ἐπαγγελλόμενοι τοὺς γνωστοὺς ἰεσολόγους ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς γλώσσας, μεταχειρίζονται τὰ ἴδια μέσα, πού μεταχειρίζονταν μιά φορά οἱ λεγόμενοι γλωσσαμόντορες ἰσχυριζόμενοι πὺς ἐτὴ δημοτικὴ ὁ Παλαιολόγος λέγεται Παλιοκουβέντας!

δ) Παρασυρόμενος ὁ κ. Κ. ἀπὸ τὴν προσπάθειά του νὰ παρουσιάσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα σφάλματα καί περισσότερες ἐλλείψεις ἐτό Συντακτικό μου, ἄλλοτε παριστάνει, πὺς δὲν διδάσκαται σ' αὐτὸ κάτι πού διδάσκαται, καί μάλιστα ἐν ἐκτάσει! ἄλλοτε συντακτικὴς χρήσεις πολὺ συνηθισμένες τοῖς χαρακτηρίζει ὡς «πολὺ σπάνιες», καί ἄλλες σπάνιες, ἢ ἴσως ἀγνωστές ἐτὴν κοινὴ δηλούμενη, τοῖς χαρακτηρίζει ὡς χρήσεις τῆς κοινῆς δηλούμενης, καί διδάγματα τέλος σαφῆ καί καθαρά τὰ παρουσιάζει ὡς ἀκατανόητα ἢ δυσκολονόητα, ἐπειδὴ συμβαίνει καί νὰ ἀγνοῖ μερικὰ πράγματα ἐντελῶς στοιχειώδη. Ἔτσι π. χ. ἀντιγράφει ἀπὸ τὴ σελίδα 140 τοῦ βιβλίου μου τὴν παράγραφο 132 «Ἐν μεταβατικόν ἐνεργητικόν ῥήμα δυνατόν νὰ ἔχῃ δύο συμπληρώματα τῆς ἐννοίας του, ἢτοι δύο ἀντικείμενα. Τὸ Ἰπουργεῖο διώρισε τὸν Γεωργιάδην Νομάρχην», καί κατόπιν παρατηρεῖ «Ἐνῶ τὸ δεύτερο φυσικὰ εἶναι κατηγορούμενο». Ἀλλὰ ἐτι ἀπὸ τὰ δύο συμπληρώματα τῆς ἐννοίας ἐνός ῥήματος, σὺν τὸ διορίζω καί ἄλλα, τὸ δεύτερο συμπλήρωμα εἶναι κατηγορούμενο τοῦ πρώτου, διδάσκαται ἐτὴ σελίδα 148 τοῦ Συντακτικού μου σὲ τρία ἐδάφια τῆς παραγράφου 149 (ε', σ' καί ζ'), ἐτὴν ὁποία παράγραφο ὁ λόγος εἶναι γιὰ ὅλα τὰ διπτῶτα ῥήματα τὰ συντασσόμενα μὲ δύο αἰτιατικῆς. Μὲ τὸ νὰ εἶναι ἢ μίᾳ ἀπὸ τοῖς δύο αἰτιατικῆς κατηγορούμενο τῆς ἄλλης, δὲν παύει καί νὰ εἶναι δεύτερο συμπλήρωμα τῆς ἐννοίας τοῦ ῥήματος, ἢτοι δεύτερο ἀντικείμενό του. Μόλις ἀκούσῃ κανεὶς τὴ φρ. «Τὸ Ἰπουργεῖο διώρισε», ἀμέσως θὰ ἐρθοῦν ἐτό νοῦ του δύο ἐρωτήσεις, πρῶτα «ποιὸν διώρισε;» καί δεύτερο «εἰ τὸν διώρισε;» Ἡ σύνταξις αὐτὴ δὲν εἶναι μόνο τῆς νέας γλώσσας, εἶναι καί τῆς ἀρχαίας, ὅπου τὰ ῥήματα τὰ λεγόμενα μεταποιητικὰ (ποιῶ, καθίστημι) κλητικὰ (καλῶ, λέγω, ὀνομάζω) καί δοξασικὰ (νομίζω, ἤγομαι)

συντάσσονται ἐπίσης μὲ διπλὴ αἰτιατικὴ (Ἰδὲ Kühner-Gerth, § 411).

Ἀντιγράφει ὁ κ. κριτὴς ἀπὸ τὸ Συντακτικό μου (§ 209) ὅσα λέγω γιὰ τὴ διαφορά ἀόριστου καί παρατατικού («Διαφέρει δὲ τὸ παρατατικὸν ὁ ἀόριστος κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν παριστᾷ τὸ ὑπὸ τοῦ ῥήματος σημαίνόμενον ἐξελισσόμενον, ἀλλὰ συνεπτυγμένον, ἢτοι ἐν συνόψει») καί κατόπιν γράφει δύο θαυμαστικά, για νὰ δείξῃ, φαίνεται, τὴ γελοιοτητα τοῦ διδάγματος αὐτοῦ τοῦ Συντακτικού μου. Ἀλλ' ἂν ὁ κ. Κ. δὲν ἐβιαζόταν νὰ γράφῃ κριτικῆς, προτοῦ νὰ πάρῃ τὸ πτυχίο του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, καί μελετοῦσε ὅσο ἔπρεπε καί ὅ,τι ἔπρεπε, τότε δὲν θὰ μᾶς ἐδίδασκε ἐτι σὲ φράσεις, σὺν ἐκαίνη, πού παραθέτει ἐτὴν κριτικῆ του (σελ. 28) «Μὲ πῆρε μαζί του καί ὅλη τὴ νύχτα περπατούσαμε», ὁ παρατατικὸς τάχα «ἐτὴν ὀριστικὴ σημαίνει πρᾶξην πού ἔγινε σὲ μιά στιγμὴν περασμένην, ὅπως κι' ὁ ἀόριστος». Ἀποφεύγω ἐγώ νὰ θέσω ὀστερα ἀπ' αὐτὰ θαυμαστικά, ὅπως ἔπραξε ὁ Κ., ἂν καί μου ἐπιτρέπεται νὰ θέσω πολλὰ θαυμαστικά ὀστερα ἀπὸ τὸ παραπάνω διδάγμα του. Ἀφοῦ «περπατούσαμε ὅλη τὴ νύχτα», πὺς ἢ πρᾶξις «ἔγινε σὲ μιά στιγμὴν περασμένην;» Καί ὅταν λέμε π. χ. «ὁ Γεώργιος ἔζησε ἑβδομήντα χρόνια» ἢ «ὁ Γιάννης δούλεψε δέκα χρόνια σ' αὐτὸ τὸ κατόστημα», πού βρίσκεται νὰ σημαίνῃ «κι' ὁ ἀόριστος πρᾶξην πού ἔγινε σὲ μιά στιγμὴν περασμένην;» Ὁ παρατατικὸς εἶναι πάντοτε παρατατικὸς καί ὁ ἀόριστος εἶναι πάντοτε ἀόριστος, καί ἡ διαφορά τους εἶναι αὐτὴ, πού διδάσκει τὸ Συντακτικό μου, ἢ ὁποία ἄλλως τε ἰσχύει καί γιὰ τὴν ἀρχαία γλῶσση. (Ἰδὲ Kühner-Gerth § 383, 1 ὅπου προκειμένου γιὰ τὸν παρατατικὸν μεταχειρίζεται τὴ λέξιν Entwicklung=ἐξέλιξις, καί § 386, 1 ὅπου προκειμένου γιὰ τὸν ἀόριστον μεταχειρίζεται τὴ φράσιν mit einem Blicke=μὲ ἓνα βλέμμα, ἐν συνόψει).

Όμοιος φέγει ὁ κ. Κ. καί τὸ ἄλλο πού γράφω γιὰ τὸν ἀόριστον (§ 120, δ'), ὅτι δηλ. πολλές φορές σημαίνει «ἔραξεν» πρᾶξεως καί εἰσόδου ἐς αὐτήν». Ὁ κ. κριτὴς εὐρίσκει κι' ἐδῶ τὴ διατύπωση «πολὺ ἀσαφὴ καί δυσκολονόητο σὲ καθένα, πού δὲν εἶναι τουλάχιστον δασκαλός». Πρῶτα ἓνα βιβλίο σὺν τὸ Συντακτικό μου δὲν εἶναι γιὰ μωρὰ παιδιὰ, δεύτερο τὰ παραδείγματα, πού ἀκολουθοῦν μετὰ τὸ παραπάνω διδάγμα, τὸ διασαφούν, πιστεύω, πληρέστατα σὲ καθένα πού ἔχει ἔστω καί στοιχειώδη ἀντίληψιν. (Καλοῦραγε ἀπὸ μικρός· πρὸβλ. μὴμε σὲ μοναστήρι.—Τότε πλούτησε· πρὸβλ. ἔγινε πλούσιος). Σημειωτέον πάλιν ἐτι καί αὐτὴ ἡ σημασία τοῦ ἀόριστου δὲν εἶναι μόνο ἐτὴ νέα ἀλλὰ καί ἐτὴν ἀρχαία γλῶσση. (Πρὸβλ. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Δαρεῖος=ἐγένετο βασιλεὺς, ἀνῆλθε ἐς τὸν θρόνον.—Τότε δὴ θάρσθη Μενέλαος=ἐπῆρε θάρρος, κτ.).

Μὲ κατακρίνει ὁ κ. Κ. πού ἀναγράφω ἐτό Συντακτικό μου τὴ σημασία τοῦ κᾶν=τοῦλάχιστον, καί τὸ σχετικὸ παράδειγμα πού φέρνω, τὸ θεωρεῖ ὡς πλασμένο ἀπὸ μένα καί «ἀνόπαρτο» βέβαια κατὰ τὴ γνώμη του, καί θέτει γι' αὐτὸ ἓνα θαυμαστικὸν κατόπι του. Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα αὐτὸ («ἂν δὲν εἶναι ὅλο, ἄς εἶναι ἓνα μέρος κᾶν») ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἴδῃ ὁ κ. κριτὴς ἐτό Handbuch τοῦ Thunib (σελ. 90, § 153, 3), καί ἡ χρήση τοῦ κᾶν μὲ τὴ σημασία τοῦ τουλάχιστον δὲν εἶναι ὅπως τὴ φαντάζεται

«πολύ σπάνια». Έτσι και πρό ημερών, όταν ἐγὼ εἶπα στὴ σύζυγό μου «ἀν πᾶς εἰς τοῦ Παναγιῆ, πηγαίνε του κι' αὐτό τό βιβλίον», ἐκαίνη μοῦ ἀποκρίθηκα «τόλιξέ το σέ μιὰ ἐφημερίδα κᾶν». Καί ἐνῶ ὁ κ. κριτής θεωρεῖ περιττή τὴν ἀναγραφή αὐτῆς τῆς σημασίας τοῦ κᾶν, ζηταί νὰ γίνῃ λόγος γιὰ σημασία τοῦ ποῦ ἴσως ἀγνωστῆ εἴνῃ κοινῇ ὁμιλουμένη, τουλάχιστον κατὰ τὰ παραδείγματα, ποῦ αὐτὸς φέρνει εἰς τὴν κριτικὴν του. «ποῦ νὰ μοῦ τό κλέφουνα, καλλίτερα νᾶν τὸ πουλήσω». Γιὰ παρόμοια σημασία τοῦ ποῦ, μὲ τὸ ἐκεῖ ὁμοίως μπροστά του, γίνεται λόγος ἐπὶ σελίδα 118 τοῦ βιβλίου μου, § 57, δ', β «ἐκεῖ ποῦ νὰ ζημιωθῶ ἐγὼ, ἄς ζημιωθῇ ἐκαίνο». Αὐτῆ τῆ γρήσι γνωρίζω ἐγὼ γιὰ συνηθισμένη ἐπὶ κοινῇ ὁμιλουμένη καὶ αὐτὴν ἐξετάζω.

ε') Δανειζόμενος ὁ κ. Κ. γνώμην ἄλλου, μὲ κατακρίνει προσέτι διότι εἰς τὸ Συντακτικόν μου δὲν κάμνω λόγον καὶ περὶ τοῦ «τί εἶναι σύνταξις», καὶ δὲν δίνω ὄρισμό τῆς προτάσεως σύμφωνα μὲ τοῖς νεώτεροις γλωσσικῶν καὶ ψυχολογικῶν ἐρευνας. Ὁμολογῶ ὅτι αὐτὰ τὰ ζητήματα δὲν μὲ ἀπασχολῶσαν διόλου, ὅταν ἔκαμα τὴ σκέψιν νὰ γράψω τὸ Συντακτικόν τῆς νέας μας γλώσσας. Τὰ ἀφήκα γιὰ ἄλλους ἀρμοδιωτέρους καὶ ἰκανωτέρους ἀπὸ μένα νὰ τὰ ἐξετάσουν καὶ νὰ τὰ καταστήσουν γνωστὰ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους γι' αὐτὰ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν θὰ μοῦ ἦτο πολὺ δύσκολο νὰ πάρω ἀπὸ κάποιον νέο ἐπιστημονικόν Συντακτικόν τῶν δύο ἀρχαίων γλωσσῶν γραμμένον ἀπὸ εἰδικούς Γερμανούς ἐπιστήμονας, κάποιον νέα θεωρίαν περὶ συντάξεως, ἢ κάποιον νέον ὄρισμό τῆς προτάσεως, καὶ νὰ τὸν παρουσιάσω εἰς τὸ Συντακτικόν μου. Ἀλλά, ὅπως εἶπε πρό ἐτῶν ὁ ἔξοχος φιλόλογος καὶ γλωσσολόγος P. Kretschmer, τὸ ζήτημα τοῦ ὁρισμοῦ τῆς προτάσεως ἔχει κατανοητῆσαι ὡς μιὰ φορά τὸ ζήτημα τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου (Ein Problem fast so viel unstrittes wie einst die Quadratur des Kreises)¹. Καὶ ἂν ἐπαίρνα τὸν ὄρισμό, ποῦ ἔδωκε ὁ ἴδιος ὁ Kretschmer «Πρότασις εἶναι λεκτικὴ ἐξωτερικεῖσις, διὰ τῆς ὁποίας παθηματικὴ τις κατάστασις ἢ βουλητικὸν γεγονός χαλαροῦται καὶ λύεται» (Der Satz ist eine sprachliche Äusserung, durch die eine Affekt oder Willens-

vorgang ausgelöst wird), κατὰ τί θὰ γινόνταν σφετέρησι οἱ ἀναγνώστεις τοῦ Συντακτικοῦ μου; Ὁ κ. Κ. τουλάχιστον θὰ ἔβαλε ἀρκετὰ θαυμαστικά κατόπι του. Καί θὰ ἔβαλε βέβαια πολὺ περισσότερα θαυμαστικά, ἂν ἀντὶ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ Kretschmer, ἐπαίρνα ἕνα ἄλλο νεώτερον ὄρισμό τοῦ Joh. B. Hoffmann ἀπὸ τῆ Lateinische Grammatik τοῦ Stoiz-Schmiedt (ἐκδ. 5η, σελ. 30), σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο «Πρότασις εἶναι μιὰ ὑπὸ ἐνιαίου παθηματικοῦ ρεύματος δεσποζομένη γλωσσικὴ ἐξωτερικεῖσις, τῆς ὁποίας ὁ νοῦς ἢ εἶναι καθ' ἑαυτὸν ἀποτελεσθέντος διὰ καθαρῶς γλωσσικῶν καὶ δυναμικομουσικῶν μέσων τόνος, πτώσις τοῦ τόνου), ἢ δύναται νὰ συναποτελεσθῇ δι' οὐχὶ γλωσσικῶν μέσων (ἐκ τῆς κοινῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ λέγοντος καὶ τοῦ ἀκούοντος καὶ ἐκ δεικτικῶν καὶ διασαφητικῶν σημάτων καὶ χειρονομιῶν).»

Ἐκαίνο ποῦ ἐσκέφθηκα ἐγὼ νὰ κάμω, ὅταν ἐπαίρνα νὰ γράψω τὸ Συντακτικόν μου, ἦτο νὰ προσπαθῶ νὰ ἐξετάσω, εἰ δυνατόν, ὅλα τὰ συντακτικὰ φαινόμενα τῆς νέας Ἑλληνικῆς, κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ δημοτικῆς, καὶ νὰ τὰ καταστήσω γνωστὰ, ἐνῶ ἦσαν ἐντελῶς ἀγνωστα πρωτίτερα τὰ περισσότερα. Καί ἐπὶ τὴν προσπάθειά μου αὐτὴ φαίνεται πῶς κάτι κατώρθωσα, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ κ. Κουρούκλης ὁμολογεῖ πῶς «ὁ Τζάρτζανος ἐργάστηκε πολὺ, μᾶς παρουσίασε μὲ τὴν πιὸ ἀσύστηρῆ ἀκρίβεια ὅλες τὶς συντάξεις μὲ πλούσια παραδείγματα καὶ μὲ ὅλες τὶς διακρίσεις». Τώρα σ' αὐτὰ ὁ κ. Κ. προσθέτει «μὰ ξέφυγε ἀπὸ τὸ καλλίτερον. ἔχει σαφελῆ ἀντίληψιν γιὰ τὴν κοινῇ ὁμιλουμένην», καί θὰ ἐπιθυμοῦσε βέβαια νὰ μπόρῃ σὲ συζητήσει καὶ γιὰ τὸ «τί εἶναι κοινῇ ὁμιλουμένη»; Δυστυχῶς δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ θώσω μεγαλύτερη ἔκτασι εἰς τὴν διατριβήν μου αὐτή, καὶ ἐπειτα δὲν θὰ μᾶς ἦτον εὐκόλο νὰ συμφωνήσωμε τί εἶναι κοινῇ ὁμιλουμένη, ἀφοῦ, καθὼς εἶδαμε παραπάνω, φράσεις ὡς ἐκεῖνες ἀπὸ τὴν «Ἀμαρυλλίδα» τοῦ κ. Ἀρσίνη «αὐτὸ δὲν εἶναι ποτῆρι τοῦ ναροῦ, εἶναι τοῦ ρακιοῦ, κλπ.» ὁ κ. Κ. τοῖς καταδικάζει ὡς «ἀνύπαρχτες» εἰς τὴν κοινῇ ὁμιλουμένην.

Λυποῦμαι προσέτι, διότι δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ θώσω περισσότερη ἔκτασι εἰς τὴν παροῦσα μου, γιὰ νὰ δείξω καὶ ὅσα ἐσφαλμένα ὁ κ. Κ. πιστεύει καὶ γράφει εἰς τὴν κριτικὴν του γιὰ τοῖς ἐγκλίσεις, γιὰ τοῖς πτώσεις καὶ γιὰ ἄλλα.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ

(1) Gercke-Norden, Einleitung in die Altertumswissenschaft, I Band, 6 Heft, 1923.